

16/11/2009

Opinió | 00:01 h.

16/11/2009

Penjant d'un fil

CORRUPCIÓ I REFORMA ELECTORAL (1)

"Un cop el client-votant pot remenar la fruita de la parada, el pagès de torn no pot amagar els préssecs petits sota els grossos"

Carles Boix

Durant 30 anys, Catalunya ha escollit el seu parlament sota la llei electoral espanyola: circumscripcions provincials, llistes tancades i repartiment d'escons proporcional als vots obtinguts. La redacció d'una llei electoral pròpia, tal i com ja preveia l'Estatut de Sau, ha dut una vida més aviat vegetal, per no dir mineral: ha enregistrat un moviment zero, soterrada pel tràfec quotidià d'un oasi en què era impossible construir la majoria de dos terços que exigeix el text estatutari per aprovar-la.

Ara, en canvi, que la corrupció amenaça en convertir-se en una bola de neu que acabi per endur-se per davant totes ses senyories, sembla que tot són presses per votar alguna mena de reforma electoral, probablement important l'actual sistema alemany, que combini circumscripcions uninominals (de tipus britànic) amb un sistema proporcional com el que ja tenim a casa.

Tot això sembla interessant i divertit. I jo m'ho prenc (com es veurà al final del segon article sobre aquest tema) com una altra forma, curiosa i fins i tot civilitzada, d'ocupar el nostre temps mort. Però, en tot cas, en mig del brogit infernal que s'està produint, trobo a faltar, per part dels reformadors de torn, una resposta satisfactòria a dues preguntes claus. Primer, hi ha sistemes electorals més transparents i menys pro-corrupció que altres? I, segon, si n'hi ha, en quina mida redueixen la corrupció quan els comparem amb altres mesures polítiques o legals?

A l'hora de contestar aquests interrogants, cal deixar clar, d'entrada, que els sistemes electorals són unes bèsties molt complicades per dues raons: primer perquè inclouen tota mena de peces diferents, com ara la grandària i nombre de circumscripcions, el nombre de diputats a escollir per districte, les anomenades barreres electorals, l'existència de llistes obertes o tancades i un llarg etcètera; i, segon, perquè aquestes peces es poden combinar de formes molt diferents per aconseguir objectius també molt diferents (governos estables, representació de minories, etc.).

Pel que fa a la qüestió que ens ocupa, n'hi ha prou amb distingir els diferents sistemes electorals en funció del grau d'obertura o flexibilitat amb què el votant pot triar el seu representant (en relació al partit al que pertany cada candidat). En un extrem hi ha aquells sistemes completament oberts, en què el votant escull directament un diputat entre múltiples candidats (cadascun d'ells representant un partit diferent): aquest és el sistema que utilitzen el Regne Unit, els Estats Units

o França, amb districtes que envien un sol representant a la cambra legislativa. A l'altre extrem hi ha els sistemes de llistes tancades: el partit confegeix una llista electoral amb candidats ordenats a priori (pel cap de llista o el comitè electoral corresponent) i el votant només pot triar una llista. Al bell mig hi ha un sistema de compromís: cada partit presenta la seva llista i, tot i que el votant continua obligat a escollir-ne una, al ciutadà se li permet arranjar els candidats de la llista en l'ordre que prefereixi.

En unes eleccions democràtiques tots aquests sistemes electorals tenen un cosa en comú: el ciutadà compta amb el seu vot per controlar la qualitat dels seus representants. Com passa en una parada del mercat, on la pagesa de torn sap que el client no torna si el préssec que li han venut és insípid, verd o podrit, les eleccions serveixen per castigar o excloure els polítics mancats d'imaginació, incompetents o corruptes.

Ara bé, de la mateixa manera que no és el mateix vendre préssecs sense que pugui tocar-los el comprador que deixar que aquest els triï personalment, l'objecte del càstig (l'ira?) del votant varia també segons el sistema electoral que es faci servir per escollir representants. En els sistemes tancats, el votant, incapaç de castigar cada polític per separat, ha de mesurar el partit com un tot. El que importa és la qualitat mitja de la cistella de préssecs (perdó, polítics) a triar. Per això, no cal sorprendre's si el votant potser acaba votant un partit semi-corrupte (la capsa que conté alguns préssecs podrits) si considera que els altres partits són encara pitjors.

El sistema de llistes tancades té un altre efecte important. Com que és molt difícil mesurar la qualitat mitja de tots els components de la llista (per fer-ho hauríem de saber la qualitat de cadascun d'ells), el votant acaba votant en funció de la qualitat que atribueix al cap de llista. I, per tant, al cap de llista li interessa especialment ser o aparèixer com a polític honest. Aquests incentius, però, comencen a decaure a mesura que baixem en l'ordre de la llista. Als segons i tercers (i, sobretot, últims) de la llista malden per tenir un cap de llista net que els tapi tots els forats i tot el mercadeig que ells es dediquen a fer (protegits, precisament, per l'opacitat de la llista). Evidentment, això no vol dir que un és més corrupte pel fet d'anar a la cua de la llista (només em faltaria ara rebre correus amenaçadors de polítics catalans de segona fila!). Però, hi ha una certa lògica en el fet que, en sistemes de llistes tancades, els escàndols sovintegin més entre els quadres dels partits i els "amics" dels líders que no pas entre els líders mateixos.

En un sistema de llistes obertes aquesta possibilitat d'opacitat minva, naturalment. Els ciutadans ara tenen l'oportunitat de castigar directament cada polític per separat. (La possibilitat de càstig és, però, parcial perquè, al cap i a la fi, la selecció de candidats continua depenent del cap de llista). És, per tant, molt possible que la corrupció sigui un pèl menor que en un sistema de llistes tancades: un cop el client-votant pot remenar la fruita de la parada, el pagès de torn no pot amagar els préssecs petits sota els grossos. De totes maneres, aquesta solució no deixa de tenir inconvenients considerables. En primer lloc, obliga els ciutadans a fer un esforç tan notable a l'hora de recollir informació sobre els membres de la llista que segurament la majoria dels votants acaba per deixar la llista en l'ordre preestablert pel partit. Per exemple, la circumscripció electoral de Barcelona vota ara mateix 85 diputats al Parlament de Catalunya: algú de nosaltres té temps per processar amb una certa seriositat 85 noms i cognoms (multiplicat per totes les candidatures que es presenten)? En segon lloc, el sistema de llistes obertes tendeix a empènyer els candidats

dins de cada llista a desenvolupar campanyes personalitzades per destacar entre els companys del partit. Aquestes campanyes han consistit, en molts països, a oferir favors personals que, en alguns casos, com ha estat demostrat per Itàlia, freguen o toquen de ple la categoria de corrupció.

La conclusió de l'article no amaga cap sorpresa. Quan els préssecs es venen per separat (el cas dels districtes uninominals britànics), és evident que el control de qualitat (i la satisfacció de l'elector) ha de millorar moltíssim. Tothom sap què li espera per postres i si, per casualitat l'han enganyat un dia, l'endemà (o uns dies després de remenar préssecs i aprendre a distingir-los) ja no ho tornen a fer més.

En una paraula, en principi, el sistema britànic sembla el millor per combatre la corrupció. Ara bé, com que el món s'acosta més a un supermercat que una parada de préssecs, aquest resultat està ple de condicionals. Això, però, ho deixo per al darrer dilluns de novembre.

3 esteve: "d'escons proporcional als vots obtinguts". La llei de Hondt de ...